

Hitler en de Duitsers

Lezing Duitse historicus Norbert Frei

[Achtergrond](#) - 19 december 2013 - Auteur: Marja Verburg

Waar Adolf Hitler in de jaren vijftig in Duitsland een *Unperson* was, een 'fascistisch beest', duikt de Führer tegenwoordig ook op als karikaturale figuur in youtube-filmpjes. Het beeld van de persoon Hitler maakte een interessante ontwikkeling door. De Duitse historicus Frei vertelde daar deze week over in Amsterdam.

De tijd met de dode Hitler is inmiddels drie keer langer dan de tijd met de levende, zegt Norbert Frei. Maar als je kijkt naar het aantal boeken, films en tentoonstellingen dat nog steeds over "Hitler en de zijnen" wordt gemaakt, kun je concluderen dat de fascinatie voor Hitler er niet minder op geworden is. De Duitsers hebben na de Tweede Wereldoorlog steeds dat beeld van Hitler gecreëerd dat de samenleving op dat moment kon gebruiken, betoogt hij in een lezing in het Amsterdamse debatcentrum Spui 25.

Denazificatie

Een belangrijke rol in het Hitler-beeld in Duitsland speelde direct na de Tweede Wereldoorlog het groots opgezette denazificatie-programma van de geallieerden. Dat moest van de Duitsers democratische burgers maken, vertelt Frei. "Dat dit proces relatief vlot verliep, was overigens mede te danken aan het feit dat van Hitlers nimbus al in het voorjaar van 1945 niet veel meer over was in Duitsland." Ook door de onthullingen die tijdens de processen van Neurenberg naar buiten kwamen, was de verhouding van Duitsers tot Hitler al eind jaren veertig "verregaand bekoeld", aldus Frei. 'Hitler is de schuld van alles', werd het parool in die jaren. "Daarmee konden veel Duitsers de blinde liefde die ze tijdens het Derde Rijk voor Hitler hadden gehad ook verdringen."

Norbert Frei is hoogleraar nieuwe geschiedenis en directeur van het Jena Center Geschichte des 20. Jahrhunderts aan de [Friedrich-Schiller Universität Jena](#). Hij maakte naam met zijn studie over de rol van de Duitse *Vergangenheitspolitik* bij de totstandkoming van de Bondsrepubliek en was mede-auteur van het spraakmakende onderzoek naar de rol van het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken in het Derde Rijk.

In de jaren vijftig zagen veel Duitsers zich als slachtoffer van Hitler, ze waren door

hem "verleid". Vooral in West-Duitsland overheerste dat beeld, aldus Frei. In de DDR was Hitler in de officiële staatsideologie een agent van het grootkapitaal. In beide delen van Duitsland veranderde de "geliefde Führer" in die jaren in een *Unperson*, een duivel, in de DDR werd hij het "fascistische beest".

Tegelijkertijd begon in de BRD toen al wat Frei de "boulevardisering van Hitler" noemt, die een interesse van Duitsers in de persoon-Hitler laat zien. Er verschenen privé-foto's van Hitler en voor 10 cent kon je Hitlers theehuis op de Obersalzberg bekijken. "Het was het begin van een trend die daarna alleen sterker werd."

'Hitlergolf'

De Duitse geschiedwetenschap zette zich juist van dit soort popularisering af. De eerste biografie over Hitler, in 1952, was niet van een Duitser, maar van een Brit, Allan Bullocks 'Hitler: A Study in Tyranny'. Pas tien jaar later kwam de Duitse historicus Joachim Fest met 'Das Gesicht des Dritten Reiches' en nog eens tien jaar later, in 1973, met 'Hitler. Eine Biographie', dat wereldwijd een bestseller werd. De Duitse geschiedwetenschap hield zich voor Fests boeken niet zo met de persoon Hitler bezig, legt Frei uit. De centrale vraag voor Duitse historici was destijds: hoe heeft 1933 kunnen gebeuren? Hoe kon het democratische Duitsland veranderen in een dictatuur? Bij dat onderzoek speelde de persoon Hitler niet zo'n grote rol.

In de jaren zestig kwam er, door het werk van Fest en door de publicatie van de memoires van Hitlers architect Speer, "een personalisering van het Derde Rijk op gang", aldus Frei. Dat mondde in de jaren zeventig uit in wat Der Spiegel toen een "ware Hitlergolf" noemde: er verschenen, ook internationaal, talloze films en boeken over de Führer. Overigens droeg Der Spiegel zelf ook ruimschoots bij aan die aandacht voor Hitler, voegt Frei daaraan toe. Spiegel-tijdschriften met Hitler op de cover behoren tot de bestverkochte nummers.

Tv-serie 'Holocaust'

Een belangrijk keerpunt in de beeldvorming over Hitler in Duitsland vond in januari 1979 plaats, vertelt Frei. Toen werd de Amerikaanse serie 'Holocaust' uitgezonden op de Duitse tv. Nooit eerder was in Duitsland de Holocaust zo duidelijk en zo uitvoerig op tv geweest.

Het wekte een nieuwe fascinatie voor de persoon-Hitler. Na de serie werd de Führer algemeen als oorlogsmisdadiger gezien, aldus Frei, waar in eerdere periodes Duitsers hem in opiniepeilingen ook nog wel eens een groot staatsman wilden noemen "als dat met de joden" of "als de oorlog" niet had plaatsgevonden.

In de geschiedwetenschap veranderde de abstracte interesse voor het fascisme, die de generatie van de 68'ers had gehad, in onderzoek naar de Holocaust. "De vraag was niet meer: 'hoe heeft 1933 kunnen gebeuren', maar: 'hoe heeft de Holocaust kunnen gebeuren?'" , aldus Frei.

Inmiddels is een "ironische afstand" tot de persoon-Hitler ontstaan, zegt Frei. Hitler is ook entertainment geworden. "Dat zie je in al die youtube-filmpjes. Hitler is daarin uit zijn historische context losgeweekt en is een karikaturale figuur geworden die je overal voor kunt inzetten." Je ziet het ook in het nieuwste boek waarin Hitler figureert, zegt Frei: de satirische roman 'Er ist wieder da' van de Duitse schrijver en journalist Timur Vermes. Daarin wordt Hitler wakker in de huidige mediamaatschappij en vindt via een snel opgebouwde televisiecarrière opnieuw aanhangers. Het boek bewijst dat de "ironisering van Hitler" niet alleen in Duitsland aanslaat. Het is met 27 vertalingen in een jaar een internationale bestseller geworden.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/117/hitler-en-de-duitsers>